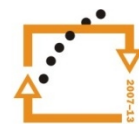

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_3B_17_Fyzikalismus, asocianismus a gestaltismus
TÉMA SADY:	Seminář z psychologie
ROČNÍK:	3. ročník
DATUM VZNIKU:	Leden 2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Fyzikalismus, asocianismus a gestaltismus

Anotace:

Tento výukový materiál je určen studentům dvouletého volitelného předmětu psychologie. Text je rozdělen do jednotlivých kapitol tak, aby pokryl široké spektrum psychologické problematiky a poskytl zájemcům o tento obor základy, na které mohou navázat dalším studiem psychologie, popř. mohou takto získané poznatky využít pro soukromé účely, k sebepoznání, k rozvoji osobnosti i autoevaluaci.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených pro výuku na vysokých školách, ale i texty určené pro zájemce z řad laiků či těch, kteří si chtějí rozšířit své znalosti získané v předmětu základy společenských věd. Tento materiál doplňuje soustavný výklad dané problematiky, navazuje na vědomosti, které studenti již získali a dále jejich znalosti prohlubuje. Materiál by měl pomoci studentům orientovat se v dané problematice, ale také je získat pro to, aby knihy zde citované také sami používali.

Text by měli studenti využívat k diskusi a k dalším vzájemným debatám. Systém návodných otázek a úkolů přispívá k hlubší práci s předloženým materiálem. Díky této „čítance“ se učí studenti pracovat s jiným textem, než který znají z učebnic, rozvíjet svou čtenářskou gramotnost a rychlou orientaci v textu.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, různě si je doplňovat poznámkami, psát si do nich vlastní úkoly a dopisovat odpovědi. Během vyučovací hodiny je možné texty promítnout dataprojektorem na plátno na interaktivní tabuli.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně

Psychologie se zrodila v druhé polovině 19. století z filozofie a medicíny. Nestalo se tak z ničeho nic. V 18. století uchvátil Evropu zázračný švýcarský lékař Franz Anton Mesmer. Razil nesmyslnou fyzikalistickou teorii o animálním magnetismu, ve skutečnosti používal hypnózu a sugesci (pokud své teorii věřil, nabízí se otázka, zda vědomě). Výsledky ovšem byly úžasné. Mesmer anticipoval hypnoterapii moderní doby.

Stefan Zweig: Léčení duchem

(Autor byl rakouský spisovatel a filozof první poloviny 20. století)

Občas se u někoho zastaví, tiše se zeptá na jeho bolesti, pak přejede svým magnetickým proutkem v určitém pořadí po jedné straně těla směrem dolů, po opačné zase směrem vzhůru, přičemž současně poutá ostrým, pronikavým pohledem zrak nemocného, plný očekávání. U mnohých zcela opomine jakýkoliv dotyk hůlkou, jen významně nakreslí neviditelnou aureolu ve vzduchu kolem čela nebo kolem střediska bolesti, vždy však koncentruje v utkvělém pohledu zájem k trpícímu a tím spoutává jeho pozornost. Během této procedury zadržují ostatní pokorně dech a po jistou dobu není slyšet v celé rozlehlé, koberci tlumené místnosti nic než jeho pomalý krok a občas povzdech ulehčení nebo přidušené nadechnutí. Obyčejně to však netrvá dlouho a některý z nemocných se počne pod Mesmerovým dotykem třást, jeho údy projede křečovitý záchvěv, vystoupí na něm kapky potu, začne křičet, naříkat nebo vzdychat. A sotva se u jednoho pacienta dostaví viditelné příznaky vybičovaných nervů, domnívají se ostatní v řetězu napojení, že rovněž již pociťují onu proslulou léčivou „krizi“. V pevně uzavřené řadě přeskakují záchvěvy jako elektrické jiskry stále dál, rozpoutá se davová psychóza, druhý, třetí pacient upadne do křečí a náhle propukne dokonalý tanec čarodějnic.

Na německé univerzitě v Lipsku se v 19. století rozvíjela psychofyzika, která se stala předchůdkyní samotné psychologie. Psychofyzikové zkoumali především sensorické procesy. Za zakladatele jsou považováni Ernst Heinrich Weber a jeho žák Gustav Theodor Fechner (oba vystudovaní lékaři). Weber byl v Lipsku profesorem fyziologie a Fechner profesorem fyziky.

Morton Hunt: Dějiny psychologie

Podívejme se na Webera v průběhu jeho typického dne. Právě začernil konec jehlice uhelným práškem a pak svistou jehlicí lehce spustí na holá záda mladého muže ležícího na stole. Jehlice na zádech zanechá nepatrnou černou tečku. Nyní ho Weber požádá, aby se pokusil dotknout tohoto místa podobně začerněným malým ukazovátkem. Mladík se strefuje několik centimetrů od původní tečky. Weber pozorně měří vzdálenost mezi dvěma body a zaznamenává si ji do pracovního sešitu. Dělá to znovu a znovu, na různých partiích mužových zad a pak i na hrudníku, pažích a na obličejí.

Alena Plháková: Dějiny psychologie

Nejvýznamnějším Fechnerovým dílem jsou „Elementy psychofyziky“ (*Elemente der Psychophysic*, vyšlo roku 1860), v němž shrnul výsledky svých desetiletých výzkumů. Před Fechnerem většina myslitelů zdůrazňovala, že lidskou mysl nelze zkoumat experimentálně a že se mentální dění nedá kvantifikovat. Fechner se pokusil tento předpoklad vyvrátit (Leahey, 2000, s. 229). Zjistil, že vztahy mezi vnějšími fyzikálními podněty a smyslovými počitky jsou poměrně stálé a lze je vyjádřit matematickou rovnicí. Tzv. **Weberův-Fechnerův zákon** stanoví, že intenzita počitku je přímo úměrná logaritmu intenzity podnětu. Jinak řečeno, vzrůstá-li intenzita podnětu řadou geometrickou, roste intenzita počitku řadou aritmetickou.

Platí tedy

$$P = k \times \log I$$

Zakladatel psychologie Wilhelm Wundt vystudoval medicínu, avšak lékařskou praxi nevykonával. Stal se laborantem v týmu proslulého vědce Herrmanna von Helmholtze (objevitele fyziologie zraku a sluchu) na univerzitě v Heidelbergu. Jakmile Wundtovi vyšla kniha *Principy fyziologické psychologie*, dostal nabídky z několika univerzit. Roku 1875 dostává místo vedoucího katedry filozofie v Lipsku.

Morton Hunt: Dějiny psychologie

Vidíme Wundtovy studenty a občas samotného Wundta, jak tráví hodiny posloucháním metronomu; uvádějí jej do chodu v různých rychlostech od velmi pomalé k velmi rychlé, někdy jej zastaví jen po několika úderech, jindy jej nechávají tikat mnoho minut. Posluchači pokaždé důkladně zkoumají své pocity a potom zaznamenávají své vědomé reakce. . . .

Tyto zdánlivě bezvýznamné úkony mají velkou důležitost – procvičuje se při nich to, co Wundt nazývá introspekci. Má o ní velmi odlišnou představu ve srovnání

s introspekci praktikovanou filozofy od Sokrata k Humeovi, která zahrnovala úvahy o vlastních myšlenkách a pocitech. Wundtovská introspekce je přesná, vymezená a kontrolovaná; omezuje se na jevy, které Wundt nazývá „elementy“ psychického života – bezprostřední jednoduché vjemy a pocity vyvolané zvuky, světlem, barvami a dalšími podněty.

● ● ●
Hodinu za hodinou, den za dnem nechává pozorovatel dopadnout kuličku na plošinu, vyvolává ostrý zvuk a spojuje kontakt, který uvádí do chodu chronoskop. Jakmile subjekt uslyší zvuk, stiskne telegrafní klíč a chronoskop zastaví. Takovéto experimenty se obvykle konají přinejmenším ve dvou podobách. V první variantě je subjekt instruován, aby stiskl klíč, jakmile si jasně uvědomí svůj zvukový vjem; ve druhé variantě se mu řekne, aby stiskl klíč co nejdříve, jakmile zazní zvuk. V prvním případě instrukce soustřeďují jeho pozornost na jeho vnímání; ve druhém případě na samotný zvuk.

Náhodný divák možná nevidí mezi oběma případy velký rozdíl, ale výzkumníci po velkém počtu testů a získaných údajů na chronoskopu zjišťují, že první druh reakce, která zahrnuje uvědomění si zvukového vjemu následované vědomou záměrnou odezvou, obvykle trvá asi dvě desetiny sekundy; druhý typ, zahrnující čistě svalové a reflexivní reakce, trvá asi jenom desetinu sekundy.

Wundtova psychologie vycházela z filozofie pozitivistického redukcionismu a lze ji nazvat elementarismem (též asocianismem či strukturalismem, i když se uvádí, že Wundt celý život asocianistou nebyl). Tato psychologie předpokládala, že každý mentální celek lze rozložit na elementy. Triviálně řečeno – nejjednodušší vjemy se skládají z počitků apod. Ve 20. století vstoupili do světa psychologie tzv. gestaltisté. Gestaltisté vycházeli z filozofického přístupu holismu. Dle něj mají celky vlastnosti, které jsou nadřazeny vlastnostem elementů. V lidské psychice jsou mentální celky (gestalty) přítomny vrozeně. Je zde tak patrný vliv Kanta i fenomenologie.

Ubaldo Nicola: Obrazové dějiny filozofie

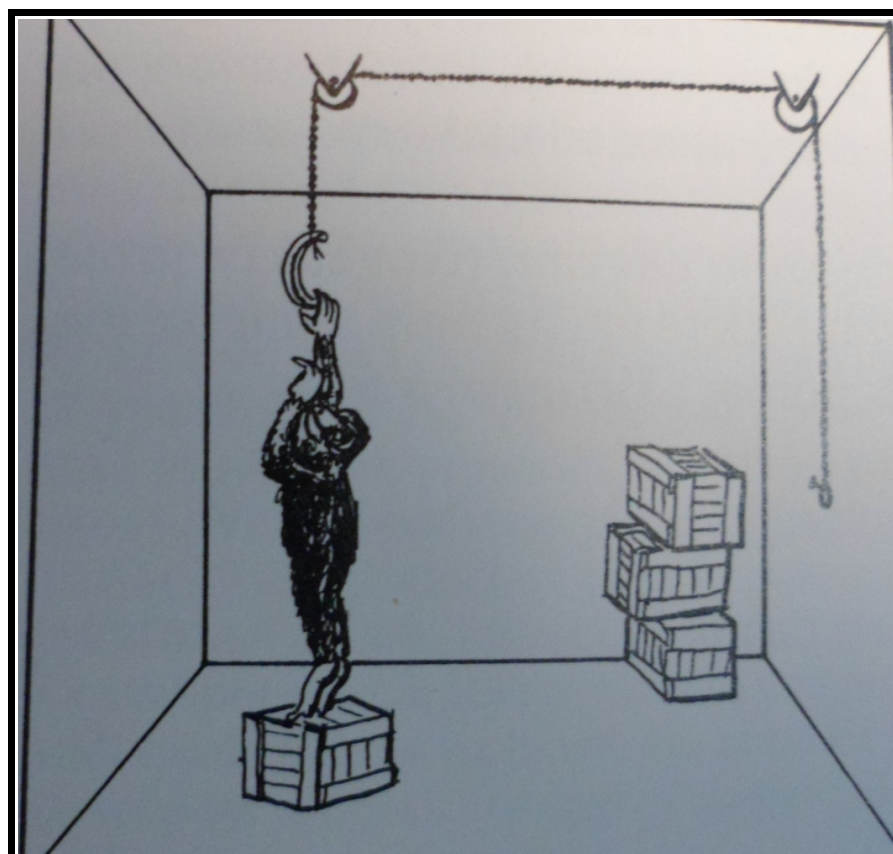
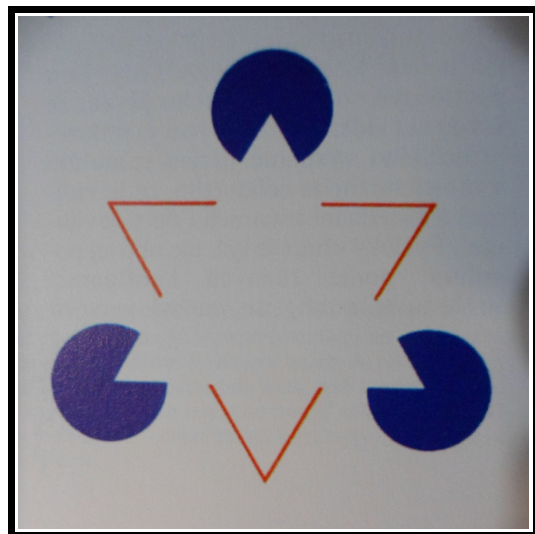
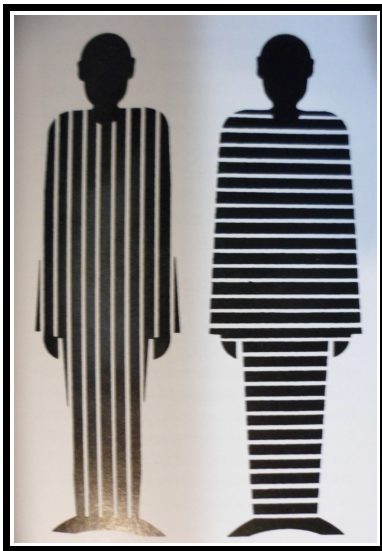
(Autor je editorem italského časopisu a internetového portálu Diogenes)

Gestaltismus, neboli **tvárová psychologie**, vznikla v Německu po první světové válce. Je to především teorie smyslového vjemu, zvláště zrakového. Vychází z teze, že procesy, které probíhají ve smyslových orgánech, jsou v mysli organizovány na základě **jednotných a strukturovaných konfigurací** (gestalt) podle holistického principu, a sice že „celek je něčím víc než součtem svých částí“. Melodie je něco víc než součet tónů, lze ji zahrát v jiném klíči či v jiné tónině, a přesto půjde o stejnou melodii, i když se její akustické složky změní. Ze stejného důvodu je i to, co je vidět, vždy celek, vnitřně strukturovaný systém složek. Gestaltisté proto **popírají klasické**

principy asocianismu a elementarismu, podle nichž každý obsah myslí vzniká ze součtu jednoduchých základních prvků.

Podle tvarové psychologie není akt vidění nikdy pasivní činností, ale jde o činnost interpretační. Oko nezaznamenává objekty jako fotografický přístroj, ale hodnotí, vybírá a provádí operace, které, i když jsou neuvědomělé, nejsou proto méně složité a inteligentní.

Gestaltismus dokázal svá tvrzení impozantním množstvím experimentálních výsledků, takže se dnes zdá, že je to jedno z mála učení, o němž lze říci, že se v rámci humanitních věd zcela konsolidovalo. Psychické mechanismy, objevené tvarovou psychologií, byly vzaty v úvahu i v jiných oblastech vědění: . . .

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Na příkladu práce Franze Mesmera objasněte, čemu se říká nezamýšlené důsledky nějakého konání.
2. Pozorně si přečtěte text od M. Hunta popisující pokusy s chronoskopem a vysvětlete, co znamená pojem apercepce.
3. Vysvětlete zrakový klam u pruhovaných figur.
4. Na obrázku vpravo od pruhovaných figur vidíme trojúhelník, který ovšem na obrázku není. Vysvětlete tuto iluzi.
5. Na poslední obrázku je Sultán, Köhlerův šimpanz. Jak vysvětlíme šimpanzovo vyřešení banánového problému? Pomocí behavioristické doktríny, nebo jinak?

Zdroje:

HUNT, M. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-386-2, str. 113, 133 - 134

PLHÁKOVÁ, A. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, ISBN 80-247-0871-X, str. 86

UBALDO, N. *Obrazové dějiny filozofie*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2006, ISBN 80-242-1578-0, str. 552

ZWEIG, S. *Léčení duchem*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1988, ISBN neuvedeno, str. 61

Zdroje obrázků:

UBALDO, N. *Obrazové dějiny filozofie*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2006, ISBN 80-242-1578-0, str. 553, 555

